

Nationale  
Opera  
&  
Ballet

De Nationale Opera

# Idomeneo, re di Creta

Wolfgang Amadeus Mozart

# Inhoud | Content

In het kort	6
Het verhaal	9
Tijdslijn	10
Interview: choreograaf Sidi Larbi Cherkaoui over <i>Idomeneo</i>	13
Achtergrond: portret van Chiharu Shiota	17
Interview: dirigent Laurence Cummings over <i>Idomeneo</i>	23
Achtergrond: Mozarts vernieuwende ideeën in <i>Idomeneo</i>	27
Biografieën	32
Productieteam	38
Colofon	50
<b>English</b>	
In a nutshell	44
The story	47



Scan the QR code to read this  
programme book in English



Schilderij: Joseph Lange

Wolfgang Amadeus Mozart

### Voorstellingen

7, 10, 13, 15, 17, 20 en 23\* februari 2025  
19.30 uur / \*14.00 uur

### Locatie

Nationale Opera & Ballet

### Duur

3 uur en 25 minuten, inclusief twee pauzes

Deze voorstelling wordt gezongen in het Italiaans, met boventiteling in het Nederlands en Engels.

# Idomeneo, re di Creta

Opera in drie bedrijven

### Libretto

Giambattista Varesco

### Wereldpremière

29 januari 1781  
Residenztheater, München

### Muzikale leiding

Laurence Cummings

### Regie en choreografie

Sidi Larbi Cherkaoui

### Decor

Chiharu Shiota

### Kostuums

Yuima Nakazato

### Licht

Michael Bauer

### Dramaturgie

Simon Hatab  
Jasmijn van Wijnen

### Artistieke medewerking decor

Cristina Nyffeler

### Idomeneo

Daniel Behle

### Idamante

Cecilia Molinari

### Ilia

Anna El-Khashem

### Elettra

Jacquelyn Wagner

### Arbace

Linard Vrielink

### Gran Sacerdote di Nettuno

Angel Romero

### La Voce

Jasurbek Khaydarov

### Due Cretese

Jannelieke Schmidt  
Rut Codina Palacio

### Due Troiani

Stefan Kennedy  
Sander Heutinck

### Dansers van Eastman

Pau Aran Gimeno  
Helena Olmedo Duynslaeger  
Andrea 'Drew' Bou Othmane  
Dayan Akhmedgaliev  
Patrick Williams Seebacher (TwoFace)  
Kazutomi 'Tsuki' Kozuki  
Maryna Kushchova (Ashotivna)  
Jonas Vandekerckhove  
Nelson Parrish Earl  
Léo Merrien

Koor van De Nationale Opera

### Instudering

Edward Ananian-Cooper

Nederlands Kamerorkest

Coproductie met Grand Théâtre de Genève en  
Grand Théâtre de Luxembourg



# In het kort



Sidi Larbi Cherkaoui en Anna El-Khashem (Ilija) in repetitie

Foto: Michele Schmitter

## De schaduw van de geschiedenis

Het verhaal van de opera *Idomeneo* speelt zich af in het oude Griekenland, in de wereld die Homerus (8ste eeuw v.Chr.) schetste in zijn heldendichten *Ilias* en *Odysee*. De pijnlijke nasleep van de Trojaanse Oorlog, die tien jaar heeft geduurd en uiteindelijk door de Grieken is gewonnen, is in de opera bijzonder voelbaar. De Kretenzische koning Idomeneo, onderdeel van het Griekse kamp, keert als overwinnaar terug naar huis, maar wordt daar geconfronteerd met de pijnlijke gevolgen van de belofte die hij aan de zeegod Neptunus deed: hij moet de eerste persoon die hij aan land zal treffen offeren, en dat blijkt zijn zoon Idamante te zijn. Ondertussen bloeit tussen de Kretenzische prins Idamante en de gevangene Trojaanse prinses Ilija een liefde op, in weerwil van de gewelddadige geschiedenis die hun levens beheerst.

## Mozart en de opera seria

Mozart componeerde *Idomeneo* op 25-jarige leeftijd. Het werk staat in de traditie van de opera seria, een operavorm die gekenmerkt werd door rigide structuren en stereotype personages, zoals de nobele heerser, de deugdzame heldin en de konkelende schurk. De bouwstenen van de opera seria waren recitatieven (spraakachtige zang) en aria's (solozang). In de recitatieven werd de plot voortgestuwd, terwijl in de aria's de emotie en de vocale virtuositeit van de zangers centraal stond. Voor duetten, trio's of ensemblewerk was niet of nauwelijks ruimte. Mozart slaagde erin om de strakke vormprincipes van de opera seria naar zijn hand te zetten. Zijn personages voorzag hij van een gelaagd gevoelsleven en in zijn muziekdramatische opbouw maakte hij soms zeer verrassende keuzes. → Lees op p. 27 meer over Mozarts vormvernieuwingen in *Idomeneo*



Angel Romero (Gran Sacerdote di Nettuno) in repetitie

Foto: Bart Grietens



Scènebeeld van *Idomeneo*, Grand Théâtre de Genève (2024), Federica Lombardi (Elettra)

Foto: Dougados Magali

## De encenering van Sidi Larbi Cherkaoui

*Idomeneo* vertelt volgens regisseur en choreograaf Sidi Larbi Cherkaoui een treffend verhaal voor onze tijd, waarin de toekomst van jongere generaties sterk wordt bepaald door de beslissingen van hun voorgangers. In *Idomeneo* ziet hij een koning die koste wat kost vasthoudt aan zijn machtspositie. Dans is in deze productie van Cherkaoui voortdurend aanwezig en onthult de verbindingen tussen de personages en de geesten van het verleden die ze met zich meedragen. In Mozarts versie moest de opera - in lijn met de conventies van de opera seria - een 'happy end' (*lieto fine*) krijgen. In de stof waarop Mozart zijn opera baseerde, het Franse toneelstuk van Crébillon père (1705) en de Griekse tragedie die daaraan ten grondslag lag, was dat allerm minst het geval. In zijn slotscène kiest Cherkaoui er dan ook voor om zich te houden aan de genadeloze regels van de tragedie.

→ Lees op p. 13 meer over Sidi Larbi Cherkaoui's interpretatie van de opera

## Een wereld in opbouw en afbraak

Voor zijn *Idomeneo* nodigde Sidi Larbi Cherkaoui belangwekkende kunstenaars uit om visueel vorm te geven aan zijn bewegingsrijke theatertaal. De Japanse beeldend kunstenaar Chiharu Shiota creëerde met haar draadsculpturen een wereld die continu in opbouw en afbraak is. Op het toneel verbeelden de rode draden verschillende situaties en invloeden, zoals de storm waarin de schepen van *Idomeneo* verstrikt raken en het zeemonster dat Idamante heldhaftig weet te verslaan. De eveneens Japanse modeontwerper Yuima Nakazato creëerde kostuums die zowel oorlogszucht als kwetsbaarheid uitstralen..

→ Lees op p. 17 meer over het werk van Chiharu Shiota



Chiharu Shiota – *The Ship of Memories*, 2023  
Fukuoka Art Museum, Fukuoka, Japan.

Foto: Yamasaki Shirochi (Studio Passion) Pictoright, Amsterdam, 2025 en Chiharu Shiota



# Het verhaal

De Trojaanse oorlog, die tien jaar heeft geduurd, is geëindigd in de overwinning van de Grieken. De Griekse bondgenoten keren met hun Trojaanse gevangenen huiswaarts. Een van hen is Idomeneo, de koning van Kreta. Zijn gevangenen zijn al op Kreta gearriveerd, maar van hemzelf ontbreekt nog ieder spoor.

## I

De Trojaanse prinses Ilija wordt verscheurd tussen haar haat jegens de Kretenzers, die haar volk hebben vernietigd, en haar liefde voor prins Idamante, de zoon van Idomeneo. In afwezigheid van zijn vader verklaart Idamante Ilija de liefde en belooft de Trojaanse gevangenen te bevrijden. De vreugde die dit oproept wordt verstoord door Elettra, die Idamante ervan beschuldigt te heulen met de vijand. Arbace, de koninklijke raadgever, brengt het nieuws dat Idomeneo verdwenen is op zee. Idamante haast zich naar de kust.

Op zee heeft Idomeneo een pact met Neptunus gesloten: in ruil voor zijn leven beloofde hij de eerste persoon die hij aan land tegenkomt, te offeren. Vader en zoon ontmoeten elkaar op het strand, maar herkennen elkaar aanvankelijk niet. Wanneer Idomeneo tot het inzicht komt dat degene die hij moet offeren zijn eigen zoon is, duwt hij Idamante in afgrijzen van zich af. Het volk viert ondertussen de terugkeer van de koning en dankt Neptunus.

## II

Idomeneo vertelt Arbace over zijn pact met Neptunus. Arbace adviseert hem Idamante weg te sturen om hem te redden: hij zal Elettra begeleiden naar Argos. Elettra is blij met de reis en hoopt dat de liefde tussen haar en Idamante zal opbloeien.

In de haven neemt Ilija afscheid van Idamante en bedankt hem voor het bevrijden van de gevangenen. Idomeneo beseft dan dat zijn zoon en Ilija verliefd zijn op elkaar. Voor het schip kan vertrekken, verschijnt een zeemonster, gestuurd door Neptunus. In paniek vlucht het volk.

## III

Idamante vertelt Ilija dat hij de strijd met het zeemonster zal aanbinden. Ilija smeekt hem om in leven te blijven, waarna de twee elkaar hun liefde bekennen. Geconfronteerd met de verwoesting die het zeemonster heeft aangericht en de onrust onder het volk, biecht Idomeneo zijn pact met de zeegod op. Het volk smeekt Neptunus om genade.

Idamante verschijnt, nadat hij het monster heeft verslagen, en biedt zijn leven aan om de belofte aan Neptunus na te komen. Ilija smeekt echter om in zijn plaats geofferd te worden, uit liefde voor hem. Een stem verkondigt dat Neptunus' woede zal bedaren als Idomeneo zijn troon aan Idamante en Ilija afstaat. Elettra moet haar hoop op een huwelijk met Idamante opgeven en wordt overmand door woede, terwijl Idomeneo in een moment van waanzin zijn zoon en Ilija toch doodt. Hij blijft de koning van zijn rijk.



# Tijlijn

## 1450-1200 v.Chr.

Bloeitijd van de Minoïsche beschaving op Kreta. In deze periode worden de verhalen rondom Idomeneus gesitueerd.

## 8ste eeuw v.Chr.

In de epische gedichten *Ilias* en *Odyssee* van Homeros wordt Idomeneus beschreven als de leider van de Kretenzers tijdens de Trojaanse oorlog. Hij keert, anders dan veel van zijn medestrijders, veilig terug naar huis.

## 4de-5de eeuw n.Chr

In een commentaar op Vergilius' *Aeneis* van de hand van Servius wordt voor het eerst melding gemaakt van de belofte die Idomeneus doet aan zeegod Poseidon (Neptunus), om de eerste die hij bij terugkeer tegenkomt te offeren.

## 1699

François Fénelon herschrijft het verhaal van Idomeneus in zijn werk *Les Aventures de Télémaque*. Het verhaal van Idomeneus wordt een diepgaand verhaal over leiderschap en schuld.



Wolfgang Amadeus Mozart

## 1705

De tragedie *Idoménée* van Prosper Jolyot de Crébillon verschijnt, waarin Idomeneus geconfronteerd wordt met zijn eigen falen wanneer hij uit jaloezie voor Érixène (Ilija) zijn zoon doodt.

## 1712

De opera *Idoménée* van André Campra, op een libretto van Antoine Danchet, gaat in première. Hierin wordt Idomeneus verscheurd tussen zijn eed en zijn eigen liefde voor Iliane (Ilija). Uiteindelijk wordt hij door de goden gedwongen zijn belofte na te komen.



Idomeneo door De Nederlandse Operastichting, 1973, in regie van Filippo Sanjust

## 1756

Wolfgang Amadeus Mozart wordt op 27 januari in Salzburg geboren als zoon van hofviolist Leopold Mozart en Anna Maria Pertl. Al op jonge leeftijd blijkt hij over een uitzonderlijke muzikale begaafdheid te beschikken.

## 1762-1766

Mozart maakt met zijn vader en zus concertreizen naar München en Wenen en gaat op een succesvolle tournee door Europa. Hij begint met het componeren van zijn eerste werken, en ook opera krijgt al snel zijn belangstelling.

## 1780

Mozart ontvangt de opdracht van keurvorst Karl Theodor van Beieren om een opera te schrijven. Samen met librettist Giambattista Varesco werkt hij aan *Idomeneo, re di Creta*, waaraan Varesco een *lieto fine* (happy end) toevoegt.

## 1781

*Idomeneo, re di Creta* gaat op 29 januari in première in het Residenztheater in München. Mozarts muziek wordt geprezen om zijn dramatische kracht en emotionele diepgang. Later dat jaar komt een langer broeiend conflict met zijn werkgever, de aartsbisschop van Salzburg, tot een uitbarsting: Mozart verhuist naar Wenen.

## 1782

Mozart trouwt met Constanze Weber, ondanks de afkeuring van zijn vader. De familie Weber biedt hem steun in zijn turbulente jaren. Ook gaat in dit jaar *Die Entführung aus dem Serail* in première.

## 1786

*Idomeneo* wordt concertant uitgevoerd in Palais Auersperg in Wenen. Mozart herschrijft hiervoor delen van de opera om de muzikale dramatiek te versterken. Ook vindt de première van *Le nozze di Figaro*, de eerste van zijn drie samenwerkingen met librettist Lorenzo Da Ponte, in Wenen plaats.

## 1787

Mozarts vader, Leopold, sterft. Met zijn overlijden verliest Mozart zijn belangrijkste steun en begeleiding.

## 1791

*Die Zauberflöte* en *La clemenza di Tito* gaan in première. Mozart werkt aan zijn *Requiem*, maar overlijdt op 5 december op 35-jarige leeftijd. Zijn doodsoorzaak blijft een mysterie.

## 1845

*Idomeneo* wordt na 64 jaar opnieuw scenisch uitgevoerd in München, waarmee het werk wordt herondegd.



“Tragedies  
zijn als spiegels  
van de conflicten  
die onze hedendaagse  
wereld verscheuren”

Sidi Larbi Cherkaoui in repetitie

Foto: Michel Schmater

## In gesprek met Sidi Larbi Cherkaoui

Regisseur Sidi Larbi Cherkaoui ziet in *Idomeneo* een actuele tragedie van machthebbers die zich vastklampen aan hun positie, ten koste van een jongere generatie.

### **Wat maakte dat je Mozarts *Idomeneo* wilde regisseren?**

“*Idomeneo* vertelt in feite het verhaal van een koning die weigert af te treden, die zijn macht wil behouden ten koste van zijn eigen zoon en het welzijn van zijn volk. Wanneer *Idomeneo*, na tien jaar oorlog in Troje, als overwinnaar terugkeert, wordt zijn vloot door een storm overvallen. Om in leven te blijven, sluit hij een pact met Neptunus, de god van de zee. Hij belooft de eerste persoon die hij op het land tegenkomt aan de god te offeren. En dat blijkt – het is immers een tragedie – zijn zoon *Idamante* te zijn. *Idomeneo*'s afspraak met Neptunus voorkomt in wezen dat iemand anders de troon kan overnemen. Ik vond deze mythe buitengewoon relevant voor onze tijd, waarin jonge generaties worden belast met de politieke keuzes van het verleden en met leiders die weigeren afstand te doen van de macht.”

### **Hoe bewust is *Idomeneo* zich van de gevolgen van zijn belofte aan Neptunus?**

“Aanvankelijk veroordeelt *Idomeneo* zijn zoon uiteraard onbewust, door zijn belofte aan Neptunus. Maar in de loop van de opera blijft *Idomeneo* beslissingen nemen die ten koste van zijn zoon gaan. Wanneer hij *Idamante* niet herkent bij zijn terugkeer naar Kreta, bijvoorbeeld, en hem bruusk afwijst. Maar ook wanneer hij uiteindelijk in het derde bedrijf instemt met *Idamante*'s voorstel om zichzelf op te offeren. *Idomeneo* drijft zijn zoon

weliswaar niet doelbewust de dood in, maar het is wel een gevolg van de manier waarop hij blijft vasthouden aan zijn macht en positie. In Mozarts opera moet *Idomeneo* uiteindelijk afstand doen van de troon, maar dat doet hij onder dwang van Neptunus, niet uit vrije wil.”

### **Mozart en zijn librettist baseerden zich op een eerdere opera van de Franse componist André Campra, waarin *Idomeneo* niet aftreedt, maar zijn eigen zoon in een vlag van waanzin vermoordt. Wat denk je in dit licht van het *happy end* dat Mozart zijn opera gaf?**

“Ik zou graag in dat *happy end* geloven, maar de werkelijkheid laat vaak iets anders zien. Vandaag vecht de jeugd voor haar toekomst en tegen allerlei vormen van overheersing, maar ze moet het afleggen tegen een cynische minderheid die haar privileges wil behouden.”

“Ik moet bij Mozarts versie ook weleens denken aan Walt Disney, die sprookjes zo opkuiste dat het uiteindelijk ten koste ging van de oorspronkelijke zeggingskracht van de verhalen. De Griekse tragedie kent haar eigen wetten en die heb ik in mijn regie van *Idomeneo* willen respecteren.”

### **Je hebt een grote fascinatie voor antieke tragedies. Waar schuilt dat in?**

“Hun actualiteit. De verhalen zijn als spiegels van de conflicten die onze hedendaagse wereld



verscheuren. Een monster zoals dat in *Idomeneo* het koninkrijk Kreta bedreigt, kunnen we ons nauwelijks voorstellen. Toch zijn de oorlogen, aanslagen en bombardementen die we vandaag de dag meemaken niet minder monsterlijk.”

“De tragedie nodigt ons uit om ons oordeel op te schorten en vragen te stellen die verder gaan dan goed en kwaad, vragen die ons angst aanjagen en ons dwingen ons af te vragen wat wij zouden doen in de plaats van de personages. Dit brengt een complexiteit met zich mee die weerstand biedt aan een simplistisch, zwart-wit wereldbeeld waarin de mensheid verdeeld wordt in goeden en slechten. In feite bestaat er in de tragedie geen eenduidige moraal, maar eerder een principe van actie en reactie: onze daden hebben altijd gevolgen, of we nu willen of niet. Deze verhalen benadrukken een diep gevoel van verantwoordelijkheid. Ze moedigen ons aan om niet alleen onze eigen daden te onderzoeken, maar ook onze plaats in de wereld.”

#### **Wat is de rol van de goden in *Idomeneo*?**

“Deze bovennatuurlijke wezens zijn metaforen die ons laten zien dat er onzichtbare, ongeschreven wetten bestaan. Als we die overtreden, riskeren we rampen: niet alleen voor onszelf, maar ook voor de generaties na ons. Ze vertegenwoordigen krachten die het leven van mensen en naties bepalen. Muziek en dans helpen ons om deze onzichtbare krachten te benaderen wanneer woorden tekortschieten.”

“In *Idomeneo* zie ik ook een conflict tussen twee tegengestelde principes: Neptunus, de god van de zeeën, staat voor vloeibaarheid, voor de alles overrompelende golf waartegen geen weerstand mogelijk is. Hij staat tegenover Minerva, de godin van de wijsheid en rede, die aan het begin van de opera door Ilija aangeroepen wordt. Deze tegenstelling tussen Neptunus en Minerva doet denken aan het antagonisme tussen Apollo en Dionysos,

zoals Nietzsche dat beschrijft in *De geboorte van de tragedie*.”

#### **Het decorontwerp is gemaakt door de Japanse kunstenaar Chiharu Shiota. Waarom wilde je met haar werken?**

“Toen ik haar werk ontdekte, voelde ik een diepe resonantie met de thema’s in onze wereld vandaag. Chiharu werkt vrij en intuïtief, met materialen die fragiliteit en vergankelijkheid benadrukken. Haar werk reflecteert de kwetsbaarheid van onze werkelijkheid, waarin alles aan een zijden draadje hangt. Hetzelfde geldt voor de kostuums van Yuima Nakazato, die geïnspireerd zijn door krijgersharnassen, maar tegelijkertijd een extreme kwetsbaarheid uitdrukken.”

“Chiharu’s rode draden symboliseren de bloedbanden die mensen en dingen verbinden. In *Idomeneo* zijn de personages met elkaar verbonden, vaak tegen hun wil. Ilija is verliefd op Idamante, zoon van de koning die het volk van Troje – haar volk – vernietigde. Elettra’s lot is verbonden met dat van Idomeneo: als hij aftreedt, wordt Idamante koning en barst haar hoop op een gezamenlijke toekomst met Idamante uiteen. De relaties tussen de protagonisten zijn gecentreerd rond een traumatische gebeurtenis: de vernietiging van Troje, die een lijn trekt tussen overwinnaars en overwonnenen. Idomeneo, Ilija, Idamante en Elettra worstelen temidden van de nog smeulende ruïnes. Dit ‘verleden dat niet voorbijgaat’ komt tot uiting in verschillende vormen: de schaduw die Idomeneo achtervolgt en het door Neptunus gestuurde monster dat het koninkrijk bedreigt.”

“In de voorstelling is het visuele universum voortdurend in beweging: beelden vormen zich en lossen weer op. Voor mij is deze beweging al aanwezig in de muziek van Mozart. In de eerste akte zingt Elettra, en haar stem verandert in een koor van zeelieden gevangen in een storm. De muren van de koninklijke vertrekken wankelen en worden



Sidi Larbi Cherkaoui in repetitie

Foto: Michel Schnater

de woeste zee, alsof haar stem de ruimte zelf transformeert. In *Idomeneo* verandert de wereld mee met de emoties van de personages. De muziek roept een landschap op dat voortdurend in beweging is.”

#### **Shiota legt uit dat haar werk erop gericht is haar innerlijke wereld te verbinden met de buitenwereld.**

“Uiteindelijk is dat ook de essentie van Mozarts opera: *Idomeneo* vertelt over personages die proberen uit zichzelf te breken. In de afwezigheid van zijn vader bevrijdt prins Idamante de Trojaanse gevangenen en verlost hen van hun slavernij. Mozart was vijftienvier jaar oud toen hij *Idomeneo* componeerde. Drukt hij hier niet een jeugdige verlangen uit: de tragedie overstijgen, de cirkel van geweld doorbreken en zich bevrijden van de last van het verleden? Idamante handelt uit liefde voor

Ilija. Ze besluiten elkaar lief te hebben, en hun liefde ontstaat, op een bepaalde manier, tegen de stroom van de geschiedenis in.”

“Ik bewonder mensen die, zoals Ilija, erin slagen om van perspectief te veranderen en vooruit te gaan. Maar we kunnen het verleden niet negeren: de naïviteit van de personages is een wapen dat hen kan treffen. Ilija is de dochter van de Trojaanse koning. Haar naam – afgeleid van Ilijon, de Griekse naam voor Troje – draagt de vernietiging van haar land in zich. De liefde van Idamante werkt als een balsem voor haar, maar ze blijft achtervolgd worden door haar uitgeroeide volk. Het gebaar van de prins, het bevrijden van de gevangenen, is niet genoeg om het trauma uit te wissen.”

Tekst: Simon Hatab

Vertaling en bewerking: Louise Drijkingen





# De rode draad

Chiharu Shiota, *Becoming Painting*, 1994 (performance avec peinture-émail rouge)  
The Australian National University School of Art, Canberra, Australia

Foto: Ben Stone © Pictoright, Amsterdam, 2025 en Chiharu Shiota

## Een portret van Chiharu Shiota

Beeldend kunstenaar Chiharu Shiota ontwierp het decor voor *Idomeneo*. Met haar droomachtige draadsculpturen worden ruimtes opgebouwd en getransformeerd in een continue beweging. Shiota gebruikt draad om uitdrukking te geven aan de zichtbare en onzichtbare banden tussen mensen, herinneringen en plaatsen.

In Japan bestaat een legende over de “rode draad van het lot” (*akai ito*): elk kind zou geboren worden met een onzichtbare rode draad aan het einde van diens pink. Deze draad, verbonden met het hart, leidt het kind naar een persoon die een belangrijke rol in diens leven zal spelen. Hoewel de draad in de knoop kan raken of uit kan rekken, zorgt het lot ervoor dat de twee uiteindelijk samenkomen. Deze eeuwenoude legende vormt een inspiratiebron voor Chiharu Shiota, geboren in 1972 in de Japanse prefectuur Osaka. Haar artistieke reis begon met een studie schilderkunst aan de universiteit van Kyoto.

### Verlengstukken van penseelstreken

Op een dag droomde Shiota dat ze gevangen zat in een zwart-wit schilderij, volledig bedekt met dikke olieverf die haar het ademen belemmerde. Deze beklemmende droom bracht haar ertoe de grenzen van het traditionele schilderen los te laten. Tijdens een uitwisseling aan de Canberra School of Art in Australië in 1994 vertaalde ze deze droom naar een performance, genaamd *Becoming Painting*. In deze performance gebruikte Shiota haar eigen lichaam als canvas door rode verf over zichzelf te gieten. De agressieve, glanzende verf brandde op haar huid en raakte verstrengeld in haar haar, waardoor ze het weken later moest afknippen.

Na haar tijd in Australië verhuisde Shiota naar Duitsland, waar ze studeerde in Hamburg, Braunschweig en Berlijn. Haar werk evolueerde naar

grootschalige installaties die ze beschrijft als “verlengstukken van penseelstreken op het doek”. In deze installaties weeft ze honderden draden door een ruimte, vaak in de kleuren rood, wit of zwart. De draden doorkruisen elkaar en vormen netwerken waarin voorwerpen zoals sleutels, boeken, of jurken gevangen lijken te zitten. Elke kleur draagt een symbolische betekenis: rood staat voor bloed, zwart voor de kosmos en de nacht, en wit voor zuiverheid en rouw. Voor het decor van *Idomeneo*, ontworpen op uitnodiging van Sidi Larbi Cherkaoui, koos Shiota voor rood als de kleur van de zee. Het is alsof de Middellandse Zee gekleurd is met het bloed van degenen die sneuvelden in de Trojaanse oorlog.

### Herinnering, ballingschap en ontworteling

Met haar kunst geeft Shiota nieuw leven aan alledaagse, versleten objecten, terwijl ze een symbolische brug slaat tussen aarde en hemel. In 2004 creëerde ze de installatie *Dialogue from DNA*, waarin tweehonderd paar schoenen via draden aan één centraal punt in de ruimte verbonden waren. Ze vroeg mensen om schoenen te doneren, samen met een korte herinnering aan het moment waarop ze die schoenen droegen: een eerste date, een huwelijk, een sollicitatiegesprek. Dit idee kwam voort uit een persoonlijke ervaring van Shiota, die na een lange afwezigheid terugkeerde naar Japan en ontdekte dat ze haar oude schoenen niet meer paste, omdat ze door de tijd vervormd waren.





Chiharu Shiota, *Thread of Fate*, 2022. ARoS Aarhus Art Museum, Denmark.

Foto: Anders Sune Berg © Pictoright, Amsterdam, 2025 en Chiharu Shiota

Shiota's werken hebben te maken met herinnering, ballingschap en ontworteling. De draden verbinden de objecten met hun intieme geschiedenis. Zoals de titel van een van haar andere werken, *Me Somewhere Else* (2018), suggereert, verbinden de draden ons met elkaar en met onze verloren thuislanden. Aan het begin van *Idomeneo* verbeelden de draden de kettingen die de slaven gevangenhouden. Maar een draad heeft altijd twee uiteinden: hij verbindt niet alleen de Trojanen met hun gevangenen, maar ook de Kretenzers met het door hen verwoeste Troje. De draad verbindt bovendien de jonge mensen van Kreta, waaronder Idamante, met het verleden. Deze jonge mensen, die niets liever willen dan leven en liefhebben en de fouten van hun ouders vergeten, moeten in het reine komen met een erfenis waar ze niet voor gekozen hebben. Zo roept Shiota's werk de vraag op: wie is werkelijk vrij?

#### Aan een zijden draadje

In *Idomeneo* gaan dans en zang een subtiele dialoog aan met het sculpturale universum van Shiota. Haar installaties komen tot leven. Een

metalen spiraal die naar beneden hangt, wordt tijdens een aria een zachte bries waaraan Ilija haar gevoelens voor Idamante toevertrouwt. Een regen van draden verbeeldt de stormachtige zee waarin Idomeneo's vloot gevangen zit. De hangende structuren tarten de natuurwetten, lijken een dreigende catastrofe aan te kondigen. Zo is het zeemonster dat in *Idomeneo* verschijnt gebaseerd op Shiota's eerdere werk *The Thread of Fate*.

Shiota's kunst resoneert in een wereld die voortdurend balanceert tussen opbouw en verval. In de rode nevel worden figuren vaak gereduceerd tot hun contouren – tragische, nobele silhouetten, balancerend op de grens tussen de wereld van de levenden en die van de doden. Net als Idomeneo, die achtervolgd wordt door de gevolgen van zijn eigen keuzes: moet zijn zoon sterven? Zullen Ilija en Idamante een gelukkig leven kunnen leiden? De wereld hangt aan een zijden draadje, klaar om elk moment in te storten.

Tekst: Simon Hatab

Vertaling: Louise Drijkoningen



Chiharu Shiota, *Over the Continents*, 2011. Biennale internationale d'art contemporain de Melle: Habiter la terre, du battement de coeur à l'emportement du monde, Melle, France.

Foto: Atelier Chiharu Shiota. © Pictoright, Amsterdam, 2025 en Chiharu Shiota





Scènebeeld van *Idomeneo*, Grand Théâtre de Genève (2024), Bernard Richter (*Idomeneo*)



“Mozart beheerste  
alles wat nodig is  
om een opera te schrijven”



Laurence Cummings in repetitie

Foto: Bart Grietens

## Dirigent Laurence Cummings over *Idomeneo*

Met *Idomeneo* creëerde Wolfgang Amadeus Mozart een opera die de conventies van de opera seria respecteert én uitdaagt. Dirigent Laurence Cummings vertelt over het compositorische meesterwerk van Mozart, de psychologische diepgang van de personages en de voor deze productie gemaakte artistieke keuzes.

“Mozart was nog maar 25 jaar toen *Idomeneo* in wereldpremière ging,” vertelt Cummings. “Het verbaast me telkens weer hoe hij op zo’n jonge leeftijd de complexe gevoelswereld van zijn personages wist te doorgronden. De orkestratie is prachtig, en hij weet precies hoe hij het publiek betrokken houdt. Je voelt in alles dat hij op dat moment al alles beheerste wat nodig is om een opera te schrijven.”

De opera draait om koning Idomeneo, die door de goden wordt gered uit een schipbreuk, maar daarvoor een hoge prijs moet betalen: hij moet de eerste persoon die hij tegenkomt offeren – zijn eigen zoon, Idamante. Volgens Cummings is het onmogelijk om de vader-zoonrelatie in de opera los te zien van Mozarts eigen ervaringen. “Er is veel geschreven over de relatie tussen Mozart en zijn vader Leopold. Die vader-zoonrelatie heeft hem ongetwijfeld inspiratie opgeleverd voor de complexe dynamiek tussen Idomeneo en Idamante.”

### Grenzen opprekken

*Idomeneo* is stevig geworteld in de sterk door conventies bepaalde traditie van de opera seria. De opera seria is meestal gebaseerd op mythologische of historische verhalen en volgt een structuur van drie bedrijven. De solostem staat centraal: duetten, trio’s en andere vocale ensembles

– elementen die Mozart later zou perfectioneren – werden slechts spaarzaam ingezet. In plaats daarvan wisselde de vorm tussen recitatief, spraakachtige passages die de plot voortstuwden en aria’s, solonummers waarin personages hun emoties kunnen uitdrukken en zangers hun virtuositeit kunnen tonen. Mozart slaagde erin om deze rigide vorm naar zijn hand te zetten en vernieuwend te zijn. “Mozart breekt de regels en speelt met verwachtingen,” legt Cummings uit. “Met name zijn aanpak van overgangen is bijzonder eigenzinnig. Je hebt nooit het gevoel dat je vastzit in een structuur.”

Een goed voorbeeld hiervan is het begin van het derde bedrijf. “Het tweede bedrijf eindigt met enorme paniek over de aanval van het monster. Je verwacht dat Mozart in het derde bedrijf die draad meteen weer oppakt. Maar in plaats daarvan opent hij het bedrijf met Ilija, alleen in de natuur, reflecterend. Weliswaar past deze aria qua vorm goed in de traditie van de opera seria, maar de plaatsing ervan, gecombineerd met de eenvoud van de aria, maakt Mozarts invulling van de conventie enorm vernieuwend. Terwijl de pastorale klanken van de aria klinken, blijft de spanning op de achtergrond borrelen.”

“Mijn geweldige assistent William Cole heeft me erop gewezen dat *Idomeneo* slechts dertig jaar na



Händels grote oratorium *Jephtha* komt, dat ook het verhaal vertelt van een vader die zijn kind moet offeren aan een god. Mozart bouwt voort op de theatrale wereld die Händel onder de knie had en bouwt die nog verder uit om het laatste grote voorbeeld van opera seria te creëren.”

### De invloed van de Mannheimer Schule

Een belangrijke inspiratiebron voor Mozart in *Idomeneo* was de Mannheimer Schule, die bekendstond om haar vernieuwende, gedetailleerde orkestraties en theatrale effecten. “De invloed van de Mannheimer Schule is overduidelijk in de dynamische contrasten en de kleurrijke orkestraties in de opera,” legt Cummings uit. “Mozart speelt met crescendo’s en decrescendo’s, iets wat in zijn tijd nog vernieuwend was, en gebruikt een scala aan instrumenten om zijn muziek rijk en expressief te maken.” Een opvallend voorbeeld hiervan is de passage waarin La Voce, de stem van Neptunus, te horen is. “Mozart schrijft hier voor een ongebruikelijke combinatie van twee hoorns en drie trombones. De trombones zijn alleen voor deze passage toegevoegd. In de partij van La Voce wordt elke zin gevolgd door een korte pauze, waardoor je als luisteraar steeds op het puntje van je stoel zit. Het is een briljant gebruik van muzikale retoriek, waarbij elke pauze de spanning verhoogt.”

### Het bovennatuurlijke in de muziek

Het bovennatuurlijke speelt een grote rol in *Idomeneo*, en Mozarts muziek brengt deze dimensie op indrukwekkende wijze tot leven. “De orkestratie voor het monster is een perfect voorbeeld,” vertelt Cummings. “Het is alsof Mozart een Jackson Pollock-schilderij heeft gecreëerd. Hij gooit muzikale verf op het doek met grote uitpattingen, gevolgd door stillere passages. De violen hebben hier een bijna onmogelijke partij te spelen, puur voor het effect. Het is overweldigend en briljant.” Dit gebruik van muziek om het onzichtbare voelbaar te maken, benadrukt de theatrale kracht van

*Idomeneo*. “De manier waarop hij angst en paniek verklankt in de koormuziek is ook verbluffend. Het koor lijkt de hartslag van het volk weer te geven, die steeds sneller klopt naarmate de dreiging toeneemt.”

### Complexe personages met diepgang

Een van Mozarts grootste verdiensten is volgens Cummings de psychologische diepgang die hij zijn personages geeft. “Op het eerste gezicht lijken Ilija en Elettra archetypes: de heldin en de slechterik. Maar niets is minder waar. Ilija is een jonge vrouw die alles heeft verloren – haar vader, haar volk, haar land – en zich bevindt in een wereld waar mensen vreselijk tegen elkaar zijn. Tegelijkertijd ontwikkelt ze gevoelens voor Idamante, de zoon van haar vijand. Ze balanceert constant tussen haar plichtsgevoel en haar ontluikende liefde.”

Elettra lijkt in eerste instantie een stereotype kwaadaardige vrouw, maar haar muziek onthult een complexer karakter. “In haar aria in het tweede bedrijf denkt ze dat alles goedkomt en heeft ze hoop op een liefdevol leven, en dat geeft een inkijkje in haar ware zelf. Ze is beschadigd en draagt de last van haar familiegeschiedenis. Dit intergenerationele trauma maakt haar acties begrijpelijk, ze pantsert zich tegen de pijn. Maar Mozart laat ons ook zien wat er gebeurt als haar pantser afgaat. Dat maakt haar menselijk en tragisch.”

### Het koor als dramatisch instrument

Naast de solisten speelt het koor een prominente rol in *Idomeneo*. “Het koor vervult meerdere functies, zoals gebruikelijk in de opera seria-traditie,” legt Cummings uit. “Maar in *Idomeneo* tilt Mozart het koor naar een hoger niveau. Het koor schildert de scènes en versterkt de dramatische impact.” Een voorbeeld hiervan is een passage in het derde bedrijf. *Idomeneo* heeft dan net – op aandringen van de hogepriester – toegegeven wat hem volgens de belofte aan Neptunus te doen staat: zijn



Daniel Behle (Idomeneo) in repetitie

eigen zoon offeren. “Het koor rouwt om dit gruwelijke lot, met muziek die voelt alsof je ineens een kerk binnenstapt. Het is haast alsof je Mozarts *Requiem* hoort.”

### Artistieke keuzes

Bij het opvoeren van *Idomeneo* vandaag de dag komen er veel keuzes kijken. “Mozart schreef verschillende versies van de opera, afhankelijk van de uitvoerders. Met al het materiaal dat er voor *Idomeneo* is, kun je haast twee avonden vol muziek vullen. Voor onze productie besloten we de structuur in drie bedrijven, die Mozart zo sterk opbouwde, te behouden door de twee pauzes tussen de bedrijven aan te houden.” Ook in de casting en bezetting zijn er keuzes te maken. “We kozen ervoor Idamante door een mezzosopraan te laten zingen – in plaats van een countertenor of tenor – en de continuo-partij te laten leiden door klavecimbel in plaats van fortepiano.” Een opvallende keuze was het weglaten van het ballet aan

het einde van de opera. “In Mozarts tijd was ballet een belangrijk onderdeel van een opera, maar voor een hedendaags publiek willen we het verhaal compact en meeslepend houden. Wanneer het verhaal is afgelopen, voelt het ook echt klaar. Bovendien neemt dans al door de hele voorstelling heen een centrale positie in.”

### Een tijdloos meesterwerk

Met *Idomeneo* bewees Mozart zijn genialiteit als componist en theatermaker. “Hij kende zijn publiek en wist precies hoe hij het kon raken,” concludeert Cummings. “Het is een werk dat blijft fascineren in al zijn emotionele complexiteit en theatrale grandeur.”

Tekst: Jasmijn van Wijnen



# Een muzikale revolutie van de gevoelens

Cecilia Molinari (Idamante) in repetitie

Foto: Bart Grietens

## Mozarts vernieuwende ideeën in *Idomeneo*

Mozart beschouwde *Idomeneo* zelf dan wel als een van zijn beste opera's, toch verwierf het werk nooit een vaste plek in het repertoire. Het barokke, mythologische verhaal werd door het publiek als verouderd gezien, al oogstte de partituur bij specialisten direct lof: binnen de conventies van de opera seria experimenteerde Mozart immers volop met muzikale vernieuwingen.

Heersersfiguren worstelen in Mozartopera's steevast met hun gevoelsleven: in hun functie van opperste morele instantie raken hun ideologie en hun emotionele verlangens met elkaar verknoot. Dit geldt ook voor *Idomeneo*, waarin Mozart zich vooral richt op de psychologische gevolgen van de tragische omstandigheden waarin de personages – grotendeels door eigen toedoen – verzeild raken. Deze focus op innerlijke conflicten gaat soms ten koste van de uitwerking van de handeling, zoals blijkt uit de vele coupures die Mozart tijdens en na het compositieproces aanbracht in Giambattista Varesco's libretto.

De thematiek van *Idomeneo*, een verhaal vol lijden, bood Mozart de kans om zijn vooruitstrevende, menselijke visie op emotie en lijden over te brengen. Hij bracht zowel het individu als het collectief lijdende volk muzikaal tot leven. Hoewel hij trouw bleef aan de formele opera seria-structuur van recitatief en aria, ondermijnde hij tegelijkertijd het traditionele, beperkte mensbeeld van het genre. Mozart introduceerde de 'actief lijdende mens' als realistische tegenhanger van de emotioneel machteloze seria-held. In *Idomeneo* zette hij een muzikale revolutie van de gevoelens in gang.

### **Idamante en Iliä – de nieuwe mensen**

Iliä, een Trojaanse prinses die in gevangenschap leeft op Kreta, is verliefd op Idamante, de zoon van

koning Idomeneo. Ironisch genoeg is Idomeneo degene die Troje (mede) heeft veroverd en haar vader heeft gedood. Iliä wordt heen en weer geslingerd tussen enerzijds haar plicht om Kreta te haten en wraak te willen, en anderzijds haar liefde voor Idamante, die niets met de oorlog te maken had en zelfs haar leven redde na een schipbreuk. Ze worstelt met tegenstrijdige emoties zoals wraak, jaloezie, haat en liefde.

Mozart benadrukt deze innerlijke strijd met een krachtig orkestrecitatief vol dramatische spanning. Waar de traditionele opera seria hier meestal een kalmerende of wraakzuchtige aria op zou laten volgen, kiest Mozart een andere weg. In Iliä's aria komen al haar conflicterende emoties samen en worden ze alleen maar sterker. Het stuk eindigt niet met een duidelijke afsluiting, maar laat de emoties onrustig doorgaan naar het volgende recitatief. Wanneer Idamante verschijnt, probeert Iliä haar gevoelens te verbergen uit loyaliteit aan haar Trojaanse afkomst.

Idamante, de zoon van de krijgszuchtige koning, wil vrede sluiten met de vijand. Hij besluit de Trojaanse gevangenen vrij te laten, met uitzondering van Iliä, die op Kreta moet blijven. Ook Idamante wordt overweldigd door zijn gevoelens: zijn tedere liefde voor Iliä, de prinses van de vijand. Mozart schildert Iliä en Idamante als een nieuw soort menselijk paar,





Dansers van Eastman in repetitie

Foto: Bert Christens

passend bij de idealen van de Verlichting. Hun keuzes en emoties worden niet meer bepaald door afkomst, goddelijke krachten of een tragisch lot, maar door hun eigen vrijheid en autonomie. Hun bereidheid om zich op te offeren voor de ander of genade te tonen, komt voort uit innerlijke kracht en vrijheid, niet uit zwakte. Met deze moderne, vrede-lievende personages zet Mozart een tegenwicht neer voor de traditionele opera seria-rollen, zoals de tragische heerser (Idomeneo) en de afgewezen, door emoties overmande vrouw (Elettra).

#### Elettra – de ‘boze’ prinses

Elettra, de dochter van koning Agamemnon en zus van Orestes, draagt de zware last van een vervloekte familiegeschiedenis, die haar gekwetste hart heeft verhard. In haar eerste aria roept ze de “Furiën uit de hel” aan om haar wraakgevoelens en haat jegens haar rivale Iliä aan te wakkeren. In *Idomeneo* vertegenwoordigt Elettra de stereotype opera seria-rol van de afgewezen vrouw van hoge afkomst, die wanhopig probeert – middels dreigementen – de liefde van een man af te dwingen. Haar houding schreeuwt: “Hou van mij, of sterf!” Elettra’s innerlijke strijd en bezetenheid door de Furiën geven haar een duistere,

intense energie, gevoed door het gevoel dat ze zal falen in haar streven.

Agamemnons trotse dochter laat echter soms ook haar zachte, vriendelijke en warme kant zien. De tragische grootsheid van haar karakter komt vooral naar voren op die plaatsen waar zij volledig bepaald wordt door de antieke mythe. Zoals in haar barokke wraakaria, met krachtige uitbarstingen van het orkest. Toch was Mozart niet alleen geïnteresseerd in haar woede en agressie. Hij verkent ook Elettra’s innerlijke psychologische drijfveren en laat zien dat ze in staat is tot liefde. Haar zachte liefdesaria in het tweede bedrijf, alleen begeleid door strijkers, toont haar van een heel andere kant. Mozarts mensbeeld komt juist naar voren in de manier waarop hij Elettra behandelt: als een mens die, net als de meer vreedzame en stabiele Idamante en Iliä, recht heeft op geluk.

#### Idomeneo – de lijdende vader

Mozart richt zich voor het personage Idomeneo op twee aspecten: de lijdende vader en de ouder wordende koning die de werkelijkheid probeert te ontkennen. Hij laat ons zelf een oordeel vormen, terwijl hij Idomeneo’s persoonlijkheid zo volledig

en genuanceerd mogelijk uitwerkt en zijn motieven laat zien. Idomeneo is geen oppervlakkige marionet zoals bekend uit de opera seria-traditie. Mozart toont ons de tragische innerlijke wereld van de veldheer, zijn menselijke kant. Bij Mozart is het beleven van diepe gevoelens niet alleen voorbehouden aan de jonge, moderne personages. Al zijn personages, inclusief Idomeneo, worden meegenomen in Mozarts muzikale revolutie van de gevoelens.

#### Gevoelens van de massa

In *Idomeneo* draait het niet alleen om het lot van de heroïsche hoofdpersonen, maar ook om het lijdende volk. Mozart laat zien hoe de arrogantie en het egoïsme van leiders gevolgen hebben voor de samenleving. Hij schetst een scherp contrast tussen de problemen van de gewone mensen en de zelfingenomenheid van de machtigen. Mozart benadrukt een eenvoudige maar belangrijke waarheid: het volk, de groep machtelozen, lijdt het meest onder de conflicten van hun leiders en hun goden. Wat de hooggeplaatsten vaak niet willen inzien door hun zelfoverschatting, maakt Mozart duidelijk in bijna alle negen koorden: dat het uiteindelijk om een verzameling menselijke individuen gaat.

#### Bewegende beelden

Voor de première in München componeerde Mozart 31 muzieknummers, exclusief de vele begeleide recitatieven. Na twaalf door hem zelf aangebrachte coupures, blijven er zeven scènes en 28 muzieknummers over. Toch voelt *Idomeneo* muzikaal heel samenhangend aan. Mozart zorgde voor vloeiende overgangen om de opera dynamisch te houden. Hij hield zich aan de vorm van de opera seria, waarin losse muzieknummers elkaar opvolgen, maar verbond deze subtiel met elkaar. Hij creëerde kleine overgangen, verwees naar eerdere delen en liet aria’s en recitatieven haast naadloos in elkaar overgaan. Zo wekt hij, zelfs in een traditionele opera seria, de indruk van een

doorlopende muzikale stroom – alsof hij stilstaande beelden in beweging brengt.

#### De geboorte van het muzikale drama

Mozart zette met zijn ensembles een stap in de richting van het moderne muziekdrama. In de opera seria was echte muzikale interactie tussen personages in feite niet toegestaan – de focus lag op monologen die het innerlijke leven belichtten. Toch werkte Mozart in enkele passages het menselijke handelen uit in de vorm van een ensemble. Zijn grootste prestatie hierin is het kwartet uit het derde bedrijf. Hier componeerde hij, binnen de kaders van de opera seria, het eerste grote ‘lijdensensemble’ in de operageschiedenis. Vier totaal verschillende personages delen dezelfde pijn en zingen samen: “*Soffrir, soffrir più non si può?*” (Kan men nog meer lijden?). Dit kwartet is niet alleen muzikaal en dramatisch indrukwekkend, maar ook een van de meest bijzondere bijdragen aan het genre van de opera seria, en een hoogtepunt in Mozarts ‘middenperiode’.

#### Van reservoir naar repertoire

Muzikaal gezien is *Idomeneo* Mozarts meest ‘open’ opera. Het is een explosie van inspiratie, vol diepgaande muzikale ideeën. Een soort laboratorium waarin Mozart zijn operastijl ontwikkelde, een verzameling creatieve elementen die om een verdere uitwerking en dramaturgische bundeling vraagt. Zelf zag Mozart dit ook: toen hij besepte dat *Idomeneo* geen groot succes zou worden, gebruikte hij het werk als inspiratiebron voor zijn latere Weense opera’s. Zo zou *Die Zauberflöte* nooit hebben kunnen bestaan zonder *Idomeneo*. Zelfs de personages vertonen overeenkomsten, hoewel vaak met een speelse, ironische twist. Je ziet bijvoorbeeld lijnen van Elettra naar de Koningin van de Nacht, van Iliä naar Pamina, van Idamante naar Tamino, en van Idomeneo naar Sarastro.

Gebaseerd op een tekst van Attila Csampai  
Vertaling en bewerking: Jasmijn van Wijnen





Anna El-Khashem (Ilia) en dansers van Eastman in repetitie



# Artistiek team

## Laurence Cummings

### Muzikale leiding

Laurence Cummings is een van de meest spannende en veelzijdige figuren in de historische uitvoeringspraktijk, als dirigent en als continuospeler. Hij is muzikaal leider bij de Academy of Ancient Music en het Orquestra Barroca Casa da Música in Porto, en vervulde artistieke posities bij de Internationale Händel-Festspiele Göttingen en het London Handel Festival. Hij werkt zowel in de historische als moderne uitvoeringspraktijk met orkesten als Orchestra of the Age of Enlightenment, Zürich Kammerorchester, de Nederlandse Bachvereniging en het Royal Scottish National Orchestra en bij operahuizen als The Royal Opera, English National Opera, Opernhaus Zürich, Oper Frankfurt en op het Glyndebourne Festival.

DNO-debuut

## Sidi Larbi Cherkaoui

### Regie en choreografie

De Vlaams-Marokkaanse Sidi Larbi Cherkaoui is regisseur en choreograaf. In 2010 richtte hij zijn eigen dansgezelschap Eastman op, van 2015 tot 2022 leidde hij het balletgezelschap van Opera Ballet Vlaanderen en sinds 2022 is hij artistiek directeur van het Ballet du Grand Théâtre de Genève. Hij maakte choreografieën voor balletgezelschappen als Les Ballets de Monte-Carlo, het Ballet de l'Opéra national de Paris en The Royal Ballet. Hij regisseerde operaproducties voor onder meer De Munt in Brussel (*Shell Shock*), Bayerische Staatsoper in München

(*Les Indes galantes*, *Alceste*, *Hanjo*) en Opera Ballet Vlaanderen (*Satyagraha*, *Pelléas et Mélisande*).

DNO-debuut

## Chiharu Shiota

### Decor

De Japanse beeldend kunstenaar Chiharu Shiota woont en werkt in Berlijn. In haar werk verkent ze thema's als leven, dood en verbinding, voornamelijk in grootschalige installaties. Ze had solo-exposities in onder meer Tokyo, Berlijn, Shanghai en Washington, exposeerde op de Oku-Noto triennale en de Biënnales van Sydney en Venetië. Haar scenografisch werk was te zien in onder meer Grand Théâtre de Luxembourg, Staatsoper Berlin en Theater Kiel.

DNO-debuut

## Yuima Nakazato

### Kostuums

Modeontwerper Yuima Nakazato groeide op in een kunstenaarsfamilie en studeerde aan de modeafdeling van de Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen. In 2016 presenteerde hij zijn eerste collectie als gastontwerper van het Chambre Syndicale de la Haute Couture in Parijs. In Nakazato's werk speelt het combineren van klassieke ambachten met moderne technologieën een grote rol. Hij maakte eerder kostuumontwerpen voor Boston Ballet (*La Mer*) en de Bayerische Staatsoper (*Hanjo*).

DNO-debuut

## Michael Bauer

### Licht

Michael Bauer begon in 1980 als trainee bij de Bayerische Staatsoper in München, waar hij sinds 1998 hoofd van de lichtafdeling is. In die functie deed hij de belichting voor talloze producties. Buiten München belichtte hij voor operahuizen als Opéra national de Paris, Staatsoper Berlin, Theater an der Wien, Semperoper Dresden, Teatro alla Scala, Grand Théâtre de Genève en The Royal Opera. Bij De Nationale Opera deed hij de belichting voor *Die ersten Menschen*.

## Simon Hatab

### Dramaturgie

Simon Hatab is dramaturg voor toneel en opera. Recent werkte hij samen met regisseurs als Clément Cogitore, Silvia Costa, Maëlle Dequiedt en Tiago Rodrigues in operahuizen als Opéra national de Paris, Opéra de Lyon, Opéra national de Lorraine en Hessisches Staatstheater Wiesbaden. Daarnaast droeg hij bij aan verschillende publicaties voor het Conservatoire National Supérieur de Musique et de Danse de Paris en het Festival d'Avignon.

DNO-debuut

## Cristina Nyffeler

### Artistieke medewerking decor

Cristina Nyffeler werd geboren in Bern en studeerde aan de Universität für angewandte Kunst Wien, Weißensee Kunsthochschule Berlin en de Universität der Künste Berlin. Sinds haar afstuderen in 2008 werkt ze als freelance decor- en kostuumontwerper voor toneel, opera en dans. Haar ontwerpen waren te zien bij onder meer Komische Oper Berlin, Opéra national de Montpellier, Tanzquartier Vienna, Dansens Hus Stockholm en HAU Berlin. Ze onderhoudt een langdurige samenwerking met choreograaf Jefta van Dinther.

DNO-debuut



# Zangers

## Daniel Behle

### **Idomeneo**

De Duitse tenor Daniel Behle staat bekend om zijn lyrische stemgeluid en is een begrip in de Europese operascene. Hij zong onder meer bij The Royal Opera in Londen, de Bayerische Staatsoper, Wiener Staatsoper, Teatro alla Scala, de Bayreuther Festspiele, de Salzburger Festspiele en als solist bij de Berliner Philharmoniker. Hij vertolkte rollen als Ferrando in *Così fan tutte*, Max in *Der Freischütz*, Tamino in *Die Zauberflöte*, Erik in *Der Fliegende Holländer*, Tito in *La clemenza di Tito* en Loge in *Das Rheingold*. Bij De Nationale Opera zong hij eerder Der Königssohn in *Königskinder* (2022) en de titelrol in *Lohengrin* (2023).

## Cecilia Molinari

### **Idamante**

Sinds haar operadebuut in 2015 zingt de Italiaanse mezzosopraan Cecilia Molinari bij de meest toonaangevende operahuizen van Europa. Recent zong ze onder meer bij de Wiener Staatsoper, Semperoper Dresden, Deutsche Oper Berlin, Teatro alla Scala en op de Salzburger Festspiele. Ook zong ze met het Radio Filharmonisch Orkest en het RAI National Symphony Orchestra. Bij De Nationale Opera zong ze eerder rollen als Angelina in *La Cenerentola* (2019), Smeton in *Anna Bolena* (2022) en Sesto in *Giulio Cesare in Egitto* (2023).

## Anna El-Khashem

### **Ilia**

Sopraan Anna El-Khashem studeerde aan het Rimsky-Korsakov Staatsconservatorium in haar geboortestad Sint-Petersburg. Ze was lid van de operastudio en later van het ensemble van de Bayerische Staatsoper, waar ze rollen zong als Esmeralda in *Die verkaufte Braut* en Ksenia in *Boris Godoenov*. Sindsdien zong ze in vooraanstaande operahuizen als Opéra national de Paris, Wiener Staatsoper, Opernhaus Zürich en op de Salzburger Festspiele. Bij De Nationale Opera zong ze eerder de rol van Marzelline in *Fidelio* (2024).

## Jacquelyn Wagner

### **Eletra**

De Amerikaanse sopraan Jacquelyn Wagner studeerde in New York en Michigan. Ze begon haar carrière als lid van het ensemble van de Deutsche Oper Berlin. Ze zingt op de grootste opera- en concertpodia, waaronder de Wiener Staatsoper, Bayerische Staatsoper München, Opéra national de Paris, Opernhaus Zürich, op de Osterfestspiele in Salzburg en op het Festival d'Aix-en-Provence. Ze werkte met dirigenten als Myung-Whun Chung, Riccardo Muti en Christian Thielemann. Bij De Nationale Opera zong ze eerder de titelrol in *Arabella* (2014) en Leonore in *Fidelio* (2024).

## Linard Vrielink

### **Arbace**

De Nederlandse tenor Linard Vrielink studeerde aan de Universität der Künste Berlin en was lid van de operastudio van de Staatsoper Berlin, waar hij samenwerkte met dirigenten als Daniel Barenboim, Simon Rattle, Zubin Mehta en Peter Eötvös. Als solist zong hij bij de Berliner Philharmoniker, het London Symphony Orchestra, het Orkest van de Achttiende Eeuw en Bergen National Opera. Bij De Nationale Opera zong hij de rol van 4. Jude in *Salome* (2022), Le Berger in *Oedipus Rex/Antigone* (2024) en Jaquino in *Fidelio* (2024).

## Angel Romero

### **Gran Sacerdote di Nettuno**

De Amerikaanse tenor Angel Romero won de tweede prijs en de Zarzuela prijs op de Operalia Competition 2024. Als Resident Artist bij Pittsburgh Opera maakte hij indruk in rollen als Ferrando in *Così fan tutte* en Oronte in *Alcina*. Bij Austin Opera zong hij de rol van Adolfo Pirelli in *Sweeney Todd*. Hij maakte zijn internationale debuut bij de Wiener Staatsoper in de rol van Ein Sänger in *Der Rosenkavalier*, een rol die hij in 2023 ook bij De Nationale Opera zong.

## Jasurbek Khaydarov

### **La Voce**

Na een opleiding in zijn thuisland Oezbekistan, studeerde Jasurbek Khaydarov aan de Gnessin Muziekacademie in Moskou. Hij was onderdeel van de jongtalentprogramma's van Helikon Opera, het Bolsjojtheater en recent van de Salzburger Festspiele, waar hij tevens de rol van Dicker Engländer zong in Prokofjevs *De speler*. Onlangs won Jasurbek de 'Emerging Voice'-prijs op het Concorso Lirico Internazionale Ottavio Ziino in Rome en de 'Young Talent'-prijs op het Internationaal Vocalisten Concours 's-Hertogenbosch. Sinds het seizoen 2024-25 is hij onderdeel van De Nationale Opera Studio. DNO-debuut

## Jannelieke Schmidt

### **Una Cretese**

Jannelieke Schmidt studeerde zang en muziek-educatie aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Ze zong rollen bij verschillende Nederlandse gezelschappen, waaronder Amelia in *Un ballo in maschera* bij Opera Zuid, Mimi in de pocketversie van *La bohème* bij de Nationale Reisopera en La Contessa di Almaviva in *Le nozze di Figaro* met BOOM. Sinds 2012 is ze verbonden aan De Nationale Opera, waar ze niet alleen onderdeel is van het koor, maar ook docent is voor de afdeling Educatie, Participatie en Programmering.

## Rut Codina

### **Una Cretese**

Rut Codina maakte als zevenjarige al deel uit van het kinderkoor van het Gran Teatre del Liceu in Barcelona en studeerde aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Tijdens haar studie zong ze rollen als Papagena in *Die Zauberflöte* en Diane in *Orphée aux Enfers*. Na haar studie ontwikkelde ze zich tot mezzosopraan, met rollen als Lola in *Cavalleria rusticana*. Ze zingt regelmatig als solist in verschillende oratoria. Sinds 2016 maakt ze deel uit van het Koor van De Nationale Opera.

## Stefan Kennedy

### **Un Troiano**

De Engelse tenor Stefan Kennedy studeerde aan Clare College in Cambridge, het Royal College of Music in Londen en de Dutch National Opera Academy. Aldaar vertolkte hij de rol van Ferrando in *Così fan tutte*. Bij Opera Zuid vertolkte hij rollen in Bernsteins' *A Quiet Place* en Brittens *A Midsummer Night's Dream*. Als oratoriumsolist werkte hij samen met de Nederlandse Händelvereniging, de Nieuwe Philharmonie Utrecht en het Nederlands Kamerorkest. Bij De Nationale Opera is hij onderdeel van het koor. Ook zong hij solorollen in MacMillan's *Clemency* en *Fidelio*.

## Sander Heutinck

### **Un Troiano**

Na een studie zang aan het Utrechts conservatorium, maakte Sander Heutinck deel uit van de operaklas van het Koninklijk Conservatorium te Den Haag. Sinds 2002 is hij in vaste dienst bij het Koor van De Nationale Opera. In die hoedanigheid vertolkte hij solo's in onder meer *Der Rosenkavalier*, *Idomeneo*, *Alcina*, *The Rake's Progress* en recent in *Roberto Devereux* en *Peter Grimes*. Ook maakt Heutinck deel uit van het Festspielchor van de Bayreuther Festspiele en zingt hij regelmatig solo's in verschillende oratoria.



Daniel Behle (Idomeneo) in repetitie



# Productieteam

## **Assistent-dirigent**

William Cole

## **Assistent-regisseur**

Jean-François Kessler

Isabel Schröder

## **Assistent-choreograaf**

Stephan Laks

## **Assistent lichtontwerp**

Stéphane Gomez

## **Avondregie**

Isabel Schröder

## **Stagiair regie**

Matteo Carazza

## **Repetitiestagiairs Eastman**

Eden Manga-Nkoy

Katja Butkovic

## **Repetitoren**

Ernst Munneke

Abigail Richards

## **Taalcoach**

Rita De Letteriis

## **Assistent-koordirigent**

Ad Broeksteeg

## **Taalcoach koor**

Valentina di Taranto

## **Voorstellingsleiding**

Marie-José Litjens

Thomas Lauriks

Pieter Heebink

## **Artistieke planning**

Sonja Heyl

## **Eerste toneelmeester**

Peter Brem

## **Eerste belichter**

Ilanthe van der Hoek

## **Rekwisiteurs**

Peter Paul Oort

Quani Wolters

## **Decorsupervisie**

Sieger Kotterer

## **Kostuumsupervisie**

Lars Willhausen

## **Eerste kleder**

Jenny Henger

## **Eerste grimeur**

Frauke Bockhorn

## **Geluidstechniek**

Juan Verdaguer

## **Titelregie**

Eveline Karssen

## **Bediening boventiteling**

Irina Trajkovska

## **Hoofd muziekbibliotheek**

Rudolf Weges

## **Productieleiding**

Joshua de Kuyper

## **Orkestinspectie**

Jurrien Loman

# Koor van De Nationale Opera

## **Sopranen**

Lisette Bolle

Jeanneke van Buul

Caroline Cartens

Nicole Fiselier

Melanie Greve

Oleksandra Lenyshyn

Simone van Lieshout

Tomoko Makuuchi

Vesna Miletic

Sara Pegoraro

Jannelieke Schmidt

Imara Thomas

## **Alten**

Elsa Barthas

Anneleen Bijnen

Rut Codina Palacio

Fang Fang Kong

Yvonne Kok

Maria Kowan

Itzel Medecigo

Sophia Patsi

Marieke Reuten

Klarijn Verkaart

## **Tenoren**

Wim-Jan van Deuveren

Frank Engel

Ruud Fiselier

Cato Fordham

Dimo Georgiev

John van Halteren

Stefan Kennedy

Robert Kops

Roy Mahendratha

Tigran Matinyan

François Soons

## **Bassen**

Ronald Aijtink

Emmanuel Franco

Jeroen van Glabbeek

Agris Hartmanis

Hans Pieter Herman

Sander Heutinck

Tom Jansen

Dominic Kraemer

Richard Meijer

Maksym Nazarenko

Christiaan Peters

Jaap Sletterink

# Nederlands Kamerorkest

## **Eerste viool**

Jonathan Stone  
Tijmen Huisingsh  
Philip Dingenen  
Beverley Lunt  
Maaïke Aarts  
Melissa Ussery  
Kilian van Rooij  
Vanessa Damanet  
Zen Hu-Gothoni  
Katherine Routley

## **Tweede viool**

Cindy Albracht  
Laura Oomens  
Olga Caceanova  
Léa Al-Saghir  
Paulien Holthuis  
Robin Veldman  
Inês Costa Pais  
Catharina Ungvari

## **Altviool**

Simone van der Giessen  
Naomi Peters  
Berdien Vrijland  
Fernando Pérez Calvo  
Judith Wijzenbeek  
Liselot Blomaard

## **Cello**

Sietse-Jan Weijenberg  
Jan Bastiaan Neven  
Anastasia Feruleva  
Sebastian Koloski

## **Contrabas**

Annette Zahn  
Joaquin Clemente Riera  
Wimian Hernandez Reyes

## **Fluit**

Leon Berendse  
Adeline Salles  
Liset Pennings

## **Hobo**

Roger Cramers  
Maxime le Minter

## **Klarinet**

Frank van den Brink  
Annemiek de Bruin

## **Fagot**

Renée Knigge  
Susan Brinkhof

## **Hoorn**

Fokke van Heel  
Fred Molenaar  
Sergei Dovgaliouk  
Lindy Karreman

## **Trompet**

Gertjan Loot  
Marc Speetjens

## **Trombone**

Bram Peeters  
Wilco Kamminga  
Reinaldo Donoso Pizarro

## **Pauken**

Theun van Nieuwburg

# Nederlands Kamerorkest

Het Nederlands Kamerorkest, geleid door mees-  
terviolist Gordan Nikolić, is een klein en intiem  
orkest dat het publiek weet mee te slepen met  
zinderend samenspel. Het orkest is veel te horen  
op het mooiste klassieke concertpodium van de  
wereld: Het Koninklijk Concertgebouw in Amster-  
dam. Maar ook in andere concertzalen speelt het  
orkest met veel plezier. Als vaste orkestpartner  
van De Nationale Opera wordt het orkest samen  
met het Nederlands Philharmonisch Orkest inter-  
nationaal gerekend tot de beste operaorkesten.

Het Nederlands Kamerorkest is als sinds 1955  
een exceptioneel orkest, met een rijke historie vol  
hoogtepunten. Sinds de fusie met het Nederlands  
Philharmonisch Orkest in 1985, heeft het orkest  
zijn eigen identiteit niet verloren. Vooral de dyna-  
mie tussen de orkestleden van het Nederlands  
Kamerorkest is bijzonder.

# Koor van De Nationale Opera

Het vaste Koor van De Nationale Opera bestaat  
uit 50 zangers en wordt regelmatig aangevuld  
met extra koorleden voor de grote producties.  
Het Koor van De Nationale Opera heeft al heel wat  
mijlpalen op zijn naam staan, waaronder *Saint  
François d'Assise*, *Lady Macbeth van Mtsensk*,  
*Boris Godoenov*, *La Juive*, *Les Troyens*, *Jevgeni  
Onjegin*, *Parsifal*, *De legende van de onzichtbare  
stad Kitesj*, *La forza del destino*, *Das Floß der  
Medusa*, *Oedipe*, *Tannhäuser*, *Nabucco* en  
*Carmen*, evenals concerten van *Der fliegende  
Holländer* in Rotterdam, Parijs en Dortmund en  
Poulencs *Gloria* in het Concertgebouw. Van 2014  
tot het voorjaar van 2021 was Ching-Lien Wu  
artistiek leider van het Koor van De Nationale  
Opera. Sinds september 2022 is Edward  
Ananian-Cooper artistiek leider van het Koor.





Jacquelyn Wagner (Elettra) met dansers van Eastman in repetitie

Foto: Bart Cristelens

## Eastman

Eastman werd opgericht in januari 2010 om het werk van choreograaf Sidi Larbi Cherkaoui te produceren en te touren. Een non-hiërarchisch denken over beweging, lichaamstaal en cultuur is de basis van Cherkaoui's artistieke aanpak. Onder de vleugels van Eastman maakte hij onder meer *Babel (words)*, *TeZukA*, *Puz/zle*, *Fractus V*, *Nomad*, *3S* en *Vlaemsch (chez moi)*. Eastman is bovendien het centrale punt voor al het werk dat Cherkaoui creëert, en omsluit een brede waaier aan projecten en samenwerkingen, gaande van hedendaagse dans tot theater, ballet, opera, musical en andere performance-vormen. Het gezelschap opereert vanuit DE SINGEL International Arts Centre in Antwerpen.

*Idomeneo* werd gerealiseerd met de steun van de Tax Shelter maatregel van de Belgische Federale Overheid. Coproducent: Perpodium.

## De Nationale Opera

De Nationale Opera staat bekend om haar diverse programmering van zowel klassieke als moderne opera's en het constante hoge niveau van haar voorstellingen. Met vernieuwende producties, speciaal voor De Nationale Opera gecomponeerde werken en een frisse blik op bekend repertoire wordt de kunstvorm levendig gehouden voor de toekomst. Sinds september 2018 is Sophie de Lint directeur van De Nationale Opera.

Het gezelschap werd opgericht in december 1964 en maakte een ontwikkeling door van repertoire-gezelschap naar stagionegezelschap. Dat betekent dat De Nationale Opera geen vast ensemble heeft en dat er gemiddeld één opera per maand te zien is. Hiervoor worden gastsolisten en afzonderlijke artistieke teams aangetrokken. Geregeld komen coproducties tot stand met gerenommeerde internationale operagezelschappen.



# In a nutshell



Sidi Larbi Cherkaoui and Anna El-Khashem in rehearsal

Photo: Michiel Schmeiter

## The shadow of history

The story of *Idomeneo* is set in Ancient Greece, in the world described by Homer (eighth century BC) in his epic poems the *Iliad* and the *Odyssey*. The opera gives a compelling picture of the harrowing aftermath of the Trojan War, which lasted ten years and ended in victory for the Greeks. The Cretan king Idomeneo, who was on the Greek side, returns home victorious but then has to face the painful consequences of a promise he made to the sea god Neptune: he has to sacrifice the first person he encounters on dry land, and that happens to be his son Idamante. Meanwhile, love blossoms between the Cretan prince Idamante and the Trojan princess Iliia, notwithstanding the violent forces of history dominating their lives.

## Mozart and opera seria

Mozart was only twenty-five when he composed *Idomeneo*. The work is in the opera seria tradition. This form of opera is typified by rigid structures and stereotypical characters, such as the noble hero, the virtuous heroine and the evil villain. The building blocks of opera seria are recitatives (singing in the style of ordinary speech) and arias (solo singing). The recitatives are used to drive the plot whereas the arias centre on the singer's emotions and demonstrate their vocal virtuosity. There is hardly any opportunity for duets, trios or ensemble performances. Mozart, however, was able to tailor opera seria to suit his own style. He gives his characters a nuanced emotional life and he makes some surprising choices in the musical and dramatic build-up.



Angel Romero in rehearsal

Photo: Bart Grietens



Scene of *Idomeneo*, Grand Théâtre de Genève (2024)

Photo: Douçagos Magali

## Sidi Larbi Cherkaoui's staging

The director and choreographer Sidi Larbi Cherkaoui sees *Idomeneo* as an apposite story for our times, in which the future of younger generations is determined by the decisions taken by their elders. In *Idomeneo*, he sees a king who will do whatever it takes to cling on to power. Dance is a constant presence in Cherkaoui's production, revealing the links between the characters and the ghosts from the past that burden them. In Mozart's version, the opera – in line with the conventions of opera seria – had to conclude with a 'happy ending' (*lieto fine*). However, the material on which Mozart based his opera, the French play by Crébillon père (1705) and the Greek tragedy that inspired it, was far from that. That is why Cherkaoui has decided instead to keep to the merciless rules that drive this tragedy in his final scene.

## A world being built up and demolished

For his *Idomeneo*, Sidi Larbi Cherkaoui invited prominent artists to give visual form to his theatrical interpretation with its emphasis on movement. The Japanese artist Chiharu Shiota created yarn sculptures to portray a world that is constantly being built up and demolished again. The red threads on the stage depict various situations and driving forces, such as the storm that besets Idomeneo's ships and the sea monster that Idamante heroically defeats. The Japanese fashion designer Yuima Nakazato designed costumes that exude both belligerence and vulnerability.



Chiharu Shiota – *The Ship of Memories*, 2023  
Fukuoka Art Museum, Fukuoka, Japan.

Photo: Yamasaki Shinichi (Studio Passion) Picoright, Amsterdam, 2025 en Chiharu Shiota



# The story

The Trojan War lasted ten years but has now ended in victory for the Greeks. The Greek allies return home with their Trojan prisoners. One of those allies is Idomeneo, King of Crete. His prisoners have already arrived in Crete, but there is no trace of the king.

**I**  
The Trojan princess Ilia is torn between hatred of the Cretans who helped destroy her people and love of Prince Idamante, Idomeneo's son. With his father still absent, Idamante declares his love for Ilia and promises to set the Trojan prisoners free. This news prompts joy, which is disturbed when Elettra accuses Idamante of being in league with the enemy. Arbace, the royal councillor, brings news that Idomeneo has gone missing at sea. Idamante rushes to the coast.

At sea, Idomeneo has made a pact with Neptune: in return for his life, he has promised he will sacrifice the first person he meets on land. Father and son meet on the beach but do not recognise one another at first. When Idomeneo realises the person he will have to sacrifice is his own son, he pushes Idamante away from him in horror. Meanwhile, the people are celebrating the return of their king and giving thanks to Neptune.

**II**  
Idomeneo tells Arbace about his pact with Neptune. Arbace advises him to send Idamante away in order to save him: he will be instructed to accompany Elettra to Argos. Elettra is pleased to be going on this journey and hopes love will blossom between her and Idamante.

In the port, Ilia takes leave of Idamante and thanks him for freeing the prisoners. Idomeneo realises then that his son and Ilia are in love with one another. Before the ship can depart, a sea monster sent by Neptune appears. In panic, the people flee.

**III**  
Idamante tells Ilia that he will face the sea monster. Ilia begs him to stay alive, after which the two confess their love for each other. Confronted with the destruction caused by the sea monster and the unrest among the people, Idomeneo reveals his pact with the sea god. The people beg Neptune for mercy.

Then Idamante appears, having defeated the monster. He offers up his life so that the promise to Neptune will be fulfilled. Ilia, however, pleads to be allowed to take his place out of love for him. A voice announces that Neptune's anger will abate if Idomeneo abdicates in favour of Idamante and Ilia. Elettra must abandon her hope of marrying Idamante and is overwhelmed by rage, while Idomeneo, in a moment of madness, kills his son and Ilia after all. He remains the king of his kingdom.



Scènebeeld van *Idomeneo*, Grand Théâtre de Genève (2024)

# Word Vriend

# De Nationale Opera dankt

Als Vriend van Nationale Opera & Ballet draagt u bij aan nieuwe voorstellingen en aan de ontwikkeling van jonge zangers en dansers. Daarom heeft u als Vriend altijd een streepje voor! Zo krijgt u voorrang bij de kaartverkoop, ontmoet u artiesten en makers, en wordt u uitgenodigd voor bijzondere activiteiten voor én achter de schermen. Ook ontvangt u drie keer per jaar een tijdschrift met achtergrondinformatie over onze artiesten en makers.

## Steunen kan op de volgende manieren:

- Word Vriend voor € 75 per jaar
- Word Gouden Vriend voor € 250 per jaar\* (en geniet van nog meer voordelen!)
- Word Patroon vanaf € 1.500 per jaar\*
- Tussen 25 en 40 jaar? Word Young Patron
- Neem Nationale Opera & Ballet op in uw testament

\* Door belastingvoordeel krijgt u tot meer dan de helft van uw gift terug van de belastingdienst.

Draag bij aan onze kunstvormen en beleef opera en ballet van nog dichterbij! Scan de QR-code voor meer informatie of neem contact met ons op via:

**Marthe Seydel**

steun@operaballet.nl

Stichting Nationale Opera & Ballet

Fondsrekeningnummer:

NL20 ABNA 0540179523, o.v.v.

'Donatie De Nationale Opera'



operaballet.nl/steun

## Subsidiënten



Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

**Gemeente  
Amsterdam**

## Hoofdsponsor Nationale Opera & Ballet

**HOUTHOFF**

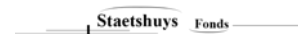
## Partner Nationale Opera & Ballet

**FONDS 21**

## Partners De Nationale Opera Studio



**VandenEnde  
FOUNDATION**



PIETER HOUBOLT  
FONDS

## Particulieren Nationale Opera & Ballet Fonds

Vrienden en Patronen van De Nationale Opera, en Young Patrons van Nationale Opera & Ballet en alle donateurs die bijdroegen aan deze productie.

## NO&B Business Lounge Leden

Houthoff, ING, Loyens & Loeff,  
De Nederlandsche Bank, SPIE Nederland B.V., Snippe Projecten B.V., Victoria, Bidfood, Endymion Amsterdam, Höcker Advocaten, IBS Capital Allies, Optimix Vermogensbeheer, QA Consulting, Quality Services, Rodriguez B.V., A Culinary Affair.

**HOUTHOFF**

# Making our clients and people successful

We are proud to be the main sponsor of Dutch National Opera & Ballet



www.houthoff.com



# Colofon

## **Uitgever**

Nationale Opera & Ballet

## **Directeur De Nationale Opera**

Sophie de Lint

## **Algemeen directeur**

Stijn Schoonderwoerd

## **Directeur Het Nationale Ballet**

Ted Brandsen

## **Directeur Techniek en Productie**

Bob Brandsen

## **Directeur Financiën**

Miek de Ruijter

## **Raad van Toezicht**

Louise Fresco – voorzitter, Jacobina Brinkman, Rochdi Darrazi, Bernard Focroulle, Maarten Gelderman, Sadik Harchaoui, Tjark Tjin-A-Tsoi, Monique Vogelzang

## **Samenstelling en redactie**

Jasmijn van Wijnen

## **Ondersteuning redactie**

Maxim Paulissen

Louise Drijkoningen

## **Eindredactie**

Wout van Tongeren

Laura Roling

## **Grafisch ontwerp**

Total Design

## **Vormgeving**

Mark Drillich

## **Productie**

Saskia van Dongen

## **Druk**

Tuijtel, Werkendam

## **Teksten**

In het kort

Geschreven door Jasmijn van Wijnen

Engelse vertaling: Clare Wilkinson

Het verhaal

Geschreven door Jasmijn van Wijnen

Engelse vertaling: Clare Wilkinson

Tijddlijn

Gebaseerd op de tijddlijn uit het programmaboek van

Opera Vlaanderen (seizoen 2015-2016)

Samengesteld door Louise Drijkoningen

In gesprek met Sidi Larbi Cherkaoui

Gebaseerd op het interview uit het programmaboek van

Grand Théâtre de Genève (2024)

Vertaald en bewerkt door Louise Drijkoningen

Een portret van Chiharu Shiota

Gebaseerd op het portret uit het programmaboek van

Grand Théâtre de Genève (2024)

Vertaald door Louise Drijkoningen

Dirigent Laurence Cummings over Idomeneo

Geschreven door Jasmijn van Wijnen

Een muzikale revolutie van de gevoelens

Gebaseerd op “De stormen van de zee en van de ziel, twaalf variaties op Mozarts Idomeneo”

Uit: Atilla Csampai en Dietmar Holland, *Idomeneo. Wolfgang Amadeus Mozart: Texte, Materialien, Kommentare. Mit einem Essay von Atilla Csampai*, uitgeverij Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbek bei Hamburg, 1988.

Vertaald en bewerkt door Jasmijn van Wijnen

Biografieën

Maxim Paulissen

## **Muziekrechten**

Neue Mozart-Ausgabe © Bärenreiter-Verlag Kassel \* Basel \* London \* New York \* Praha

Rechthebbenden die menen aan deze uitgave aanspraken te kunnen ontlenen, wordt verzocht contact op te nemen met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

## **CIP-gegevens Koninklijke Bibliotheek, Den Haag**

Idomeneo, re di Creta [samenstelling Jasmijn van Wijnen].

Amsterdam, De Nationale Opera.

ISBN/EAN: 9789 050 823 579

Trefw.: Idomeneo | Mozart | Laurence Cummings | Het

Nederlands Kamerorkest | Sidi Larbi Cherkaoui

## **Operavision**

Nationale Opera & Ballet werkt samen met OperaVision, een gratis streamingplatform voor opera, gesteund door het Creative Europe-programma van de EU. OperaVision is de plek om online het gevarieerde en diverse landschap van muziektheater te zien. Meer informatie: [operavision.eu](http://operavision.eu)



[natureOffice.com/NL-077-443127](http://natureOffice.com/NL-077-443127)

